

Steppe en stad. De West-Turkse confederatie in de zevende eeuw

Maria Riep en Tineke D'Haeseleer

Meer dan tweeduizend jaar geleden verhaalde Herodotus in *De Historiën* over de Skythen. Dit was de eerste gedetailleerde uiteenzetting van een steppevolk. Enkele eeuwen later beschreef Sima Qian in de *Optekeningen van de Historiograaf* (*Shiji* 史記) de Xiongnu, een ander steppevolk dat ten noorden van Han-China leefde. Het beeld dat Herodotus en Sima Qian creëerden van de inwoners van de steppe was gebaseerd op hun visie van een tegenstelling tussen steppe en stad, pastorale en agrarische landbouw, nomaden en boeren, barbaren en beschaving. Negentiende-eeuwse geschiedenissen van Centraal-Azië namen het verhaal van Herodotus en de *Shiji* grotendeels over, en daarmee ook het perspectief van de oude Grieken en Han-Chinezen op de bewoners van de steppe. Moderniseringspogingen op de steppe in de twintigste eeuw, waarbij nomadische groepen steeds meer gedwongen werden om zich aan een vaste verblijfplaats te binden, versterkten het oude beeld van een scherpe tegenstelling tussen beide groepen. Bovendien vormde antropologisch onderzoek uit de negentiende en begin twintigste eeuw naar nomaden (en dus een registratie van bestaande tegenstellingen en visies uit die periode) tot op de dag van vandaag een belangrijke bron voor de interpretatie van historisch en archeologisch materiaal. We zien dan ook dat oudere denkbeelden hardnekkig standhouden in algemene geschiedenissen en populaire cultuur¹, hoewel recentere historische studies afstand nemen van het klassieke topos 'gevestigd, cultuur en agrarisch' versus 'nomadisch, barbaars en pastoraal' en steeds meer wijzen op symbiose en wederzijdse beïnvloeding. In dit artikel plaatsen wij binnen deze discussie een vraagteken achter het concept van een nomadisch steppetijk met een korte studie van de historiografie en archeologie van het zevende-eeuwse West-Turkse rijk.

Chinese, Arabische en Perzische bronnen en de numismatiek tonen aan dat de West-Turken in de zevende eeuw actief waren in het stroomgebied van de rivier de Syr Darya. Bij het schrijven van de geschiedenis van deze regio duiken steden keer op keer op als centra van hun activiteiten, een beeld dat niet helemaal strookt met dat van

---

¹ De Dothraki in 'Game of Thrones', gebaseerd op de roman *A Song of Ice and Fire* van G.R.R. Martin, zijn een goed voorbeeld.

paardrijdende steppekrijgers. Door een aandachtige, gedetailleerde kijk naar de Chinese beschrijvingen² te combineren met het archeologisch en epigrafisch materiaal, komen we tot de conclusie dat de interactie van de West-Turken met de stedelijke culturen van de Syr Darya vallei veel complexer is dan een eenvoudige tegenstelling tussen steppe en stad. Daarbij stellen we vast dat de aard van het West-Turkse rijk veel rijker is dan de term steppeconfederatie laat blijken.

Het West-Turkse Rijk

Het West-Turkse Rijk ontstond rond 580 uit een tweedeling van het Rijk dat Ashina Bumin of Illiq Kaghan in de zesde eeuw had gesticht. In 558 strekte het grondgebied van de Turken zich uit tot de Amu Darya (Oxus). In de decennia daarop verschoven de grenzen regelmatig naar het zuiden over de Amu Darya en weer terug. Bij de opsplitsing naar een West- en Oost-Turks Rijk hadden Turkse Grootkhan dus reeds enkele decennia de erkenning van de volkeren die rondom de Syr Darya waren gevestigd.³

---

² Arabische en Perzische bronnen, zoals het werk van de geograaf Muḥammad Abū'l-Qāsim *Ibn Hawqal* of de historicus Abū Ja'far Muḥammad ibn Jarīr al-Ṭabarī, geven beschrijvingen van de geografie en van gebeurtenissen langs de Syr Darya. Voor de zevende eeuw zijn hun verslagen echter beperkt. Tabari bericht hoofdzakelijk over gebeurtenissen die zich verder naar het zuiden afspeelden. Een uitzondering zijn enkele verwijzingen naar Fergana: zo kreeg de Sassanidische heerser Yazdajird hulp van Turkse troepen en troepen uit Fergana en vluchtte hij later na een lokale opstand naar Fergana. (Abū Ja'far Muḥammad ibn Jarīr al-Ṭabarī, *Ta'riḫ al-Rusūl wa al-Mulūk* I 2681-92). En de geografen verhalen over het geografisch landschap in latere beschrijvingen hoofdzakelijk de negende en tiende eeuw. Wij proberen een veralgemenend beeld te doorbreken en hebben er daarom voor gekozen om alleen naar de bronnen te kijken die direct de zevende eeuw betreffen en vooral ook om ons te concentreren op een deel van het bronnenmateriaal dat aan de basis staat van het generalistische beeld.

³ Er zijn dan ook al vanaf het begin van deze eeuw studies naar de interactie tussen de bevolking in Transoxanië (aangeduid als de Sogdiërs) en de Turken. Scenario's zijn: een langzame integratie van Turkse nomaden in de Sogdische samenleving; Sogdiërs die aan het hof van de Turken, de Turken bijstonden en de Turken die gebruik maakten van Sogdische kennis; Turkse soldaten in dienst van de Sogdiërs; Turkse heersers in Sogdië; Sogdische stedenbouw en kolonisatie in Semireche. Al deze studies geven interessante informatie over interactie tussen de Sogdische en

Een van de kerngebieden van het West-Turkse Rijk lag rondom de westelijke uitlopers van het Tian Shan gebergte. Ten noorden van de westelijke uitlopers van de Tian Shan zorgen de Ili, Talas en Shu rivieren voor grotendeels vruchtbare valleien (Semireche (Zevenstromenland)). Ten zuiden van deze uitlopers komen de rivieren de Narun en de Kara Darya samen en vormen de bovenloop van de Syr Darya halverwege de Fergana vallei. De Syr Darya vervolgt zijn weg tussen een westelijke en zuidelijke uitloper van de Tian Shan. De Syr Darya stroomt onder Tashkent langs naar het noorden, en langs een westelijke uitloper van de Tian Shan verder naar het westen langs de oostelijke rand van de Kizilkum woestijn om in het Aralmeer uit te stromen. Het landschap is zeer gevarieerd met riviervalleien, voorgebergtes en hooggebergtes, hoogvlakten, steppes en woestijnen. Soms vindt men variatie op korte afstand van elkaar, soms beslaat een type landschap een grote oppervlakte. Vruchtbare grond wisselt af met droge grond. Het is in de valleien en voorgebergten dat onze eerste aandacht getrokken werd door de centrale rol van steden in het West-Turkse rijk.

Geschreven bronnen over Centraal-Azië van voor de zevende eeuw zijn vrij beperkt. Aangezien er op enkele epigrafieën na, geen optekeningen overgeleverd zijn van de West-Turken zelf, is het perspectief van deze bronnen steeds dat van een buitenstaander. De Chinese geschiedeniskronieken verhalen over deze periode, maar er zijn beperkingen omtrent de inhoud en de betrouwbaarheid van de informatie. Geschiedschrijving in China was een politieke activiteit en de focus lag op gebeurtenissen aan het hof. Enkel wanneer ontwikkelingen buiten de grenzen van het rijk een invloed hadden op het centrale politieke bestel, achtten Tang-historici ze voldoende belangrijk om ze op te nemen in hun geschiedenissen. Tang-geleerden werkten bovendien binnen een wereldbeeld waarin het keizerlijk hof het centrum van de wereld was en ze beschouwden hun cultuur als superieur. Vreemde landen, hun inwoners en

---

Turkse taal, de wederzijdse iconografische beïnvloeding tussen de noordelijke steppe, de oases in het Tarim-bekken en Transoxiana en de huwelijken tussen verschillende elites. (Zie bijvoorbeeld de werken van Paul Pelliot, Sergey Klyastorny, Margarita Filanovich en Yury Burjakov, Etienne de la Vaissière, Sören Stark, Jonathan Skaff). Toch leiden veel vergelijkingen onherroepelijk tot een tweedeling tussen Sogdische stedelingen en handelaren en Turkse nomaden. In dit betoog proberen wij afstand te nemen van een dergelijke tweedeling, en kijken daarom puur naar de functie van steden binnen het Turkse rijk met een speciale concentratie op het Syr Darya gebied en Semireche.

hun geschiedenissen werden beschreven binnen een paradigma dat hen steeds verbond met groepen die in oudere historiën opgetekend waren. Een dergelijke etnogenealogie stelde dat de Turken een 'ander type' (*biez'ong*, 別種) Xiongnu waren, of dat hun gewoontes grotendeels dezelfde waren als de Xiongnu.⁴ De politieke confederatie van de Xiongnu, met een sterk nomadische component, maakte de Han-dynastie (206 v. Chr.-220 n. Chr.) lange tijd het leven zuur langs de noordgrens en vormde het oerbeeld van de wilde, nomadische, 'barbaarse' plundersaars te paard, waar nu ook de Turken mee geassocieerd werden.

Tang-China zelf raakte betrokken bij sommige gebeurtenissen in Centraal-Azië en had directe contacten met de West-Turken in Centraal-Azië. Hierdoor vindt men naast de gebruikelijke beschrijvingen van de geografie, culturele gebruiken en het politiek systeem, ook informatie gebaseerd op verslagen van veldtochten in de bronnen. De cijfers voor de omvang van legers, gevangenen en gesneuvelden voor beide zijden in een gewapend conflict zijn niet altijd even betrouwbaar, hoewel de generaals en de historici, die de rapporten van de generaals verwerkten in hun kronieken, de cijfers niet zomaar uit de lucht grepen.⁵ Alternatieven voor deze officiële geschiedenissen zijn echter beperkt. De boeddhistische pelgrim Xuanzang (玄奘, c. 602-664) schreef uitgebreid over zijn reis door Centraal-Azië op weg naar Indië, maar dit is slechts een momentopname van de situatie tijdens zijn doortocht van 627-629 tot 645.⁶ De politieke situatie in Centraal-Azië wisselde in de zevende eeuw enorm snel, zoals blijkt uit de officiële geschiedenissen en ook de archeologie van de regio. Xuanzangs beschrijving blijft echter belangrijk, omdat die naast officiële geschiedenissen, de enige gedetailleerde aardrijkskundige beschrijving is uit de zevende eeuw.

---

⁴ Li Yanshou 李延壽, *Beishi* 北史 (659) (Beijing 1974) 99: 3585; Wei Zheng 魏徵 et al., *Suishu* 隋書 (636) (Beijing 1973) (hierna *Suishu*) 84: 18; Du You 杜佑, *Tongdian* 通典 [Overzicht van Instellingen] (801) (Beijing 1988) 197: 5403.

⁵ D. A. Graff, *Medieval Chinese Warfare, 300-900* (Londen 2002) 5-10.

⁶ Zie voor een datering van Xuanzang's reis door het West-Turks gebied: E. de la Vaissière, 'Note sur la chronologie du voyage de Xuanzang', *Journal Asiatique* 298.1 (2010) 157-168.

De strategische rol van steden

Aan de hand van een aandachtige en gedetailleerde kijk op de bronnen kan er een genuanceerder beeld geschetst worden van het West-Turkse Rijk in deze periode dan deze enigszins pessimistische opsomming van beschikbare bronnen op het eerste gezicht laat blijken. Uit de kronieken komt bijvoorbeeld naar voren dat steden belangrijke punten waren in de Centraal-Aziatische geografie. Zij speelden een rol bij bevoorrading en mobilisatie, ook voor de Turkse krijgers. Turkse leiders vochten voor controle over steden en niet alleen omwille van de commerciële belangen die dit met zich meebracht. Verder wezen deze leiders functionarissen aan voor posten die zich in de steden leken te bevinden.

Een van de belangrijkste steden binnen het West-Turkse verhaal was Baishui (白水, 'Wit Water'), gelegen in Zuid-Kazachstan.⁷ Xuanzang, de boeddhistische pelgrim, kwam daar langs en merkte op dat de grond er zeer vruchtbaar was en het klimaat aangenaam. De omtrek van de stadsmuren schatte hij op zes of zeven *li*.⁸ De stad fungeerde als basis voor Duolu (咄陸), een van de machtigste Grootkhans van de West-Turken in de eerste helft van de zevende eeuw. De hoofdstad, het 'noordelijke hof', van de West-Turken was gelegen in Semireche,⁹ maar Duolu's invloed reikte tot voorbij Shash. Ook veroverde hij Tokharistan, viel Yizhou (伊州) aan in Noordwest-Tang-China, vocht tegen de rebellerende Chuyue (處月) stam en nam de stad (*cheng*, 城) van hun leider in. Daarna trok hij naar Kangju (康居, Samarkand) en veroverde een stadstaat net ten zuiden van Samarkand. Op dit punt begon het tij zich echter tegen Duolu te keren. Daarop stak hij de Syr Darya over, en tegen het advies van zijn ministers in ging hij naar Shash. Eenmaal daar aangekomen bleek het grootste deel van zijn entourage verdwenen. Hij verschanste zich tijdelijk in de stad Kehedun (可賀敦,

---

⁷ Men heeft tot nog toe niet met zekerheid de exacte locatie kunnen vaststellen. Voor mogelijke interpretaties, zie bijvoorbeeld de werken van Karl Bajpakov.

⁸ Een 'li' is een lengtemaat, iets meer dan 500 meter. Uit: Xuanzang (646) *Datang xiyuji* 大唐西域記 [Optekeningen van de Westerse Gebieden ten tijde van de Grote Tang] (hierna *Datang xiyuji*) 1: 'Balujiaguo'.

⁹ Liu Xu 劉煦, *Jiu Tangshu* 舊唐書 [Oude geschiedenis van Tang] (945) (Beijing 1975) (hierna *Jiu Tangshu*) 44b: 5179; 215b: 6059.

Khatun) en vluchtte van daaruit met een groep lichtgewapende manschappen naar Baishui, waar hij zich vestigde.¹⁰

Daarmee waren de problemen voor Duolu echter nog niet van de baan. De Nushibi (弩失畢) stammen van de West-Turken bleven gekant tegen Duolu en kozen een andere Grootkhan, die ook door Tang-China gesteund werd. Shekui (射匱), de nieuwe tegenstander van Duolu, gelastte de Nushibi om hem in Baishui aan te vallen. Duolu leidde zijn leger de stad uit, in een tegenaanval. 'Hij liet op de trommels slaan en liet de hoorns schallen, en vocht. De Nushibi konden zich niet opstellen, en velen van hen werden gedood of gevangen genomen.'¹¹ Duolu won de slag, maar kon nog steeds niet op de steun rekenen van zijn vroegere volgelingen en uiteindelijk vluchtte hij naar Tokharistan.¹² Het klassieke topos van de nomadische krijger die bij een nederlaag de steppe in vlucht, gaat duidelijk niet op voor Duolu.

Na een korte en onrustige tussenperiode nam Ashina Helu (阿史那賀魯) de autoriteit over in Semireche. Helu was na de val van Duolu naar Tang-China gegaan en werd als generaal in het noordwesten aangesteld. Na de dood van Tang-keizer Taizong in 649 keerde Helu zich tegen de Tang en trok in 651 naar het westen, terug naar de kerngebieden van de West-Turken. De beschrijvingen van Helu's activiteiten in de Chinese teksten vertonen opmerkelijke verschillen met die van Duolu. Duolu maakte uitvoerig gebruik van steden en naar zijn gebied wordt verwezen als *guo* (國, staat, land), een politieke term, zoals ook naar bijvoorbeeld Shash of Tang zelf verwezen wordt. Helu's gebied wordt in vagere termen beschreven. Niet als een *guo* en met zeer weinig verwijzingen naar steden. Hij nam het territorium (*di*, 地) over van Duolu. Hij bevond zich in de vallei van de Talas Rivier, waar hij zich vestigde in Qianquan (千泉, 'Duizend Bronnen') en, riep zich uit tot Shaboluo Grootkhan (沙鉢羅可汗). Qianquan was een

---

¹⁰ Ouyang Xiu 歐陽修, Song Qi 宋祁 et al., *Xin Tangshu* 新唐書 [Nieuwe geschiedenis van Tang] (1060) (Beijing 1975) (hierna *Xin Tangshu*) 215b, p. 6059; Sima Guang 司馬光, *Zizhitongjian* 資治通鑑 [Doorlopende spiegel tot hulp bij het bestuur] (1084) (Beijing 1976) (hierna *Zizhitongjian*) 196:6179; Wang Qinruo 王欽若 et al., *Cefu yuangui* 冊府元龜 [Buitengewone voorbeelden van de keizerlijke bibliotheekarchieven] (1013) (Beijing 1960) 995: 11686-1.

¹¹ *Xin Tangshu* 215b: 6060.

¹² Ibidem.

vruchtbare vlakte tussen Baishui en Suyab (素葉/碎葉, Tokmak). Dit was zeker een strategische locatie en een kerngebied van de West-Turken, maar voor deze omgeving zijn er in de kronieken geen verwijzingen naar steden. Verder omschrijven de Chinese bronnen zijn verblijfplaats als een tentenkamp, zowel in Qianquan als later toen hij in de strijd met Tang-legers gevonden werd op een locatie in de bergen van Jinya (金牙山).¹³ Helu's tentenkampen fungeerden als een politiek en militair centrum, op een locatie waar hij – in tegenstelling tot Duolu – niet altijd gebruik kon maken van steden.¹⁴

Toch zien we dat ook Helu's bewind niet volledig in de steppe gebaseerd was. Na een aanval op een prefectuur (een administratieve eenheid voor lokaal bestuur) in het noordwesten van het Tang-gebied, kwam het Tang-leger tegen Helu in actie. De bespreking van de strategie voor de campagne geeft duidelijk aan dat Helu in een versterkte stad (*cheng*, 城) verbleef tijdens de wintermaanden. Verder gaf het verloop van de campagne aan dat Helu de steun genoot van verschillende groepen. Tang-officieren vielen niet alleen tentenkampen van nomaden aan, zoals de Karluk (歌邏祿), Chuyue (處月) en in de Yingsuo (鷹娑) vallei de Shunishi (鼠尼施), maar veroverden ook steden zoals Chumukun (處木昆) en Dadu (怛篤). De successen van het Tang-leger dreven Helu op de vlucht, ditmaal niet naar de steppe, maar naar de stad Suduo (蘇咄) bij Shash. Daar probeerde hij nieuwe paarden te kopen, maar het stadshoofd Ini Tarkan (伊涅達干) nam Helu gevangen en leverde hem uit aan Shash en aan de Tang-generaal Su Dingfang (蘇定方).¹⁵

De Chinese bronnen suggereren dat Helu meer verbonden was met nomadische groepen dan Duolu. Voor beiden geldt echter dat hun autoriteit gebaseerd was op de trouw van meerdere (Turkse) leiders en andere volkeren, en in die zin kan men spreken van een confederatie. Een zuivere steppe-confederatie was het echter niet: beiden maakten gebruik van steden, voor het inzamelen van inkomsten, als mobilisatiepunten voor hun krijgers en zelfs Helu verbleef een tijd van het jaar in een ommuurde stad.

---

¹³ *Xin Tangshu* II, 6061-62.

¹⁴ Ook Tang-legers gebruikten tentenkampen als militair hoofdkwartier tijdens veldtochten in een dergelijke regio. Bestuurlijke en politieke macht was echter steeds aan steden gekoppeld.

¹⁵ *Xin Tangshu* 215b: 6061-63; *Zizhitongjian* 200: 6306.

Met Su Dingfangs overwinning op Helu kregen de Tang-Chinezen controle over enkele steden in Semireche, die zij minstens tot 694 gebruikten als uitvalsbasis in een spel van wisselende allianties tussen West- en Oost-Turken en Tibetanen,¹⁶ tot de Turgesh rond 699 in deze regio controle overnamen. Steden als Baishui en Suyab werden vanaf dan regelmatig vermeld in de bronnen. Dit is grotendeels te danken aan de groei van kennis over en aanwezigheid van Chinezen in dit gebied na de Tang-campagne. Toch waren deze plaatsen niet geheel nieuw in het Tang-wereldbeeld. Suyab was een belangrijk geografisch ijkpunt in Tang-geschiedenissen. Zo werd aangenomen dat de Nushibi stammen van de West-Turken ten westen van Suyab leefden, de Duolu stammen ten oosten. Of dit ook daadwerkelijk zo strikt gescheiden was is verre van duidelijk. En net als Baishui, had Xuanzang reeds Suyab beschreven:

De omtrek van de stad is zes of zeven *li*. Hier wonen handelslieden uit de verschillende Centraal Aziatische rijken. De grond is geschikt voor graan, en druiven, maar er zijn weinig bomen. Ze hebben [vier] seizoenen; als de wind koud is dragen de mensen wollen kledij.¹⁷

De Tang-activiteiten in Suyab bevestigden wat we eerder tegenkwamen bij de West-Turkse Grootkhans: steden waren centraal in de lokale organisatie. Ook voor Tang-generaals fungeerde Suyab als basis en bevoorradingsplaats na de overwinning van Su Dingfang. Pei Xingjian's (裴行俭) veldtocht in 679 is daar een goed voorbeeld van. Pei onderdrukte een Turkse opstand tegen Tang-gezag en bracht de eerste groepen die hij gevangen nam naar Suyab. Daar koos hij de beste krijgers om hem bij te staan voor de tweede helft van de campagne, en organiseerde de bevoorrading.

De aanwezigheid van het Tang-leger in Suyab gaf de samenstellers van de Chinese bronnen de kans om hun culturele superioriteit te benadrukken tegenover de barbarij van de lokale bevolking. Volgens de kronieken voorzag Pei's onderofficier Wang Fangyi (王方翼) de stad van nieuwe

---

¹⁶ Beckwith geeft een goed overzicht over de steeds wisselende verhoudingen tussen Tang-Chinezen, Oost en West-Turken en Tibetanen. Beckwith, *The Tibetan Empire in Central Asia* (Princeton, N.J. 1987). In 694 zien we nog een Tang-gouverneur in Suyab die een alliantie van Tibetanen en Turken versloeg (*Xin Tangshu* 215b: 6065).

¹⁷ Vertaling: 城周六七里。諸國商胡雜居也。土宜糜麥蒲萄。林樹稀疎。氣序風寒人衣氈褐., uit: *Datang xiyuji* 1, 'Bolujiaqu'.

verdedigingswerken, door langs elk van de vier zijden drie poorten te bouwen, die zigzaggend toegang gaven tot de stad. ‘Na vijftig dagen was het klaar. Geen van de barbaren uit de Westerse Gebieden kon de constructie doorgronden.’¹⁸ Zoals we verderop zullen zien, toont archeologie echter dat steden in Semireche en de Syr Darya vallei in het algemeen veranderingen ondergingen, ook waar het Tang-leger afwezig was.

Politiek en haar representatie

De centrale rol van steden in dit stukje geschiedenis van het West-Turkse Rijk druist in tegen het beeld van nomadische krijgers die onverhoeds uit de steppe opduiken en in steden en agrarische gebieden handel dreven, of op strooptocht gingen, om te verkrijgen wat hun pastorale economie niet kon produceren. Dat beeld is te beperkt, want het West-Turkse Rijk was geen gespecialiseerd nomadenrijk dat exclusief vanuit de steppe controle hield over een aantal gebieden aan de rand van de steppe.¹⁹ Net als andere imperia combineerden deze Grootkhans controle over verschillende gebieden met zeer uiteenlopende geografische, ecologische en bijhorende economische karakteristieken. Het concept van een stepprijk is gebaseerd op een interpretatie waarin politieke identiteit gelijkgeschakeld wordt met economische activiteit (pastoralisme) en levenswijze (nomadisme), en zo verbonden worden aan de steppe.

In feite zagen noch de Turgesh, die de controle in dit gebied van de West-Turken overnamen, noch de Chinese historici de Turken als een steppevolk in oorsprong: zij kwamen uit de bergen.²⁰ De inscriptie op de stèle van Bilgä Kaghan (achtste eeuw) stelde nadrukkelijk dat dit de basis was van een sterke heerschappij: wanneer Grootkhans wonen in en regeren vanuit het Ötüken gebergte, zouden er geen problemen zijn voor het rijk.²¹

---

¹⁸ *Xin Tangshu* 111: 4135; *Zizhitongjian* 202: 6391-6392.

¹⁹ Datzelfde geldt ook voor andere zogenaamde “nomadenrijken”, zoals de Xiongnu, Hunnen, Hephtalieten en later ook Mongolen.

²⁰ *Suishu* 84: 1863; *Xin Tangshu* 215a: 6028.

²¹ T. Tekin, *Les inscriptions de l'Orkhon, Kul Tighine, Bilgä Qaghan, Tounyouqouq* (Istanboel 1995) 35. Het Ötüken gebergte staat voor het Khangay gebergte dat te midden van de steppe in huidig Mongolië ligt. Hier bevonden zich grotten waar de Khagans van het Eerste Turkse Rijk jaarlijks offerden. J.K. Skaff, *Sui-Tang China and Its Turko-Mongol Neighbours: Culture, Power and Connections* (Oxford 2012) 113. De Turgesh die in het begin van hun heerschappij in het Ili gebied verbleven, en geen

Behalve in de Chinese kronieken en de stèle hierboven, wordt het Turkse Rijk, d.w.z. de politieke heerschappij, zichtbaar in muntmateriaal en in een aantal zeldzame iconografische afbeeldingen, die ook duidelijk traceerbaar zijn langs de Syr Darya en in Semireche. De meest concrete aanwijzingen naar de Turkse aanwezigheid in steden zijn die van een elite met deze Turkse titels die opereerden vanuit steden. Het Tang-leger veroverde in de campagne tegen Helu 'de stad van de *sekin* (Ch. *sijin*) van de Chuyue' (處月俟斤之城).²² Helu werd tenslotte gevangen genomen door stadshoofd (*chengzhu*, 城主) Ini Tarkan. Nog in de vroeg Arabische tijd werd de stad Isfidjab vertegenwoordigd door een *tekin*.²³ Langs de Syr Darya werden lokaal geslagen munten gevonden (een typische vorm van legitimering) met de titels van autoriteiten. Over de lezing van veel munten verschillen de meningen, maar de inscripties op ten minste twee veel voorkomende munten worden door de specialisten unaniem geïdentificeerd met West-Turkse titels. Zo is er een munt uit de zevende eeuw, die door een *tekin* werd geslagen in Shash (volgens Andrey V. Kuznetsov, Edvard V. Rtveladze, en Gaybullah Babayarov leest de inscriptie 'this is coin of tegin Chach's ruler') en gevonden werd in de steden Kanka en Benaket.²⁴ Over een andere munt zijn de specialisten het unaniem eens dat hij geslagen werd door een Grootkhan ('(divine) Khagan Tuun'). De munt werd gevonden in Kanka, Benaket en Kugaittepa.²⁵

---

deel uitmaakten van de West- of Oost-Turkse heerserfamilies, gebruikten de Orkhon inscripties en hun referentie naar deze gebieden waarschijnlijk om hun macht extra te legitimeren.

²² *Jiu Tangshu* 194b: 5185; *Xin Tangshu* 215b: 6059.

²³ Voor andere Turkse titels ten zuiden van de Syr Darya: D. DeWeese, 'Sacred History for a Central Asian Town: Saints, Shrines, and Legends of Origin in Histories of Sayrām, 18th-19th Centuries' in: *Revue des mondes musulmans et de la Méditerranée* (2000) 89-90. Zie ook verder over verwijzingen naar titels in het gebied ten zuiden van de Syr Darya: S. Stark, *Nomaden und sesshafte Band 6: Die Alttürkenzeit in Mittel und Zentralasien: Archäologische und historische Studien* (Wiesbaden 2008) 209ff.

²⁴ Rtveladze identificeerde hem met de Tegin Tienji die rond 605 in Shash werd aangesteld. V.D. Shagalov en A.V. Kuznetsov, *Katalog monet Tsjatsja III-VIII vv.* (Tashkent 2006) 110-111.

²⁵ Shagalov en Kuznetsov, *Katalog*, 191.

Het Turkse rijk verwees naar zichzelf met het woord *Türk bodun* of *el*. Beiden verwezen naar een militaire en politieke superioriteit.²⁶ De hoogste leiders waren Grootkhans en Khans (C. 可汗) van de Ashina clan. Daaronder waren de posities van *yabgu* (*yebu* 葉護) en *tegin* (*tegin* 特勤),²⁷ die grotendeels voorbehouden waren voor zonen, jongere broers, en ooms.²⁸ Tong Yabgu Kaghan (+630) gaf de titel *xielifa* (頡利發) aan de koningen van de staten in de Westerse Gebieden, en zond ook een *tudun* (吐屯) voor de inning van belastingen.²⁹ De Grootkhans gebruikten een hiërarchische structuur om hun heterogeen rijk onder controle te houden, die voldoende soepel was om in diverse gebieden toe te passen, inclusief stedelijke gebieden.

Het West-Turkse Rijk wordt net als andere 'steppeconfederaties' geïdentificeerd met ruitertij. Zij zelf gebruikten en identificeerden zich daar ook mee, wat weerspiegeld is in materiaal gevonden langs de Syr Darya. Op de munten werd ook een relatie gelegd met ruiters: meerdere munten in Shash vertonen de afbeeldingen van heersers op paarden.³⁰ Archeologen zien paardentuig in graven als kenmerkend voor een nomadische heerser en de nomadische materiële cultuur, en dergelijke graven zijn bekend uit Shash en Fergana (in Dal' verzin in Fergana, in Krashnaja Rechka aan de Shu rivier en Kul' tobe in de Midden Syr Darya).³¹ Shash en Fergana zelf

---

²⁶ Zie (ook voor verdere bibliografie): S. Stark, 'Nomaden und sesshafte in Mittel- und Zentralasien: Nomadische Adaptionsstrategien am Fallbeispiel der Alttürken' in: M. Schul, U. Hartmann en A. Luther ed., *Grenzüberschreitungen: Formen des Kontakts zwischen Orient und Okzident im Altertum*, J. Wieshöfer, *Oriens et occidentis* 3 (Stuttgart 2002) 368-369. En uitgebreider over de termen: J. Wieshöfer, 'On oq bodun, The Western Türk Qağānate and the Ashina clan' in: Th.T. Allsen, P.B. Golden, R.K. Kovalev en A.P. Martinez ed., *Archivum Eurasiae Medii Aevi* 15 (Wiesbaden 2006-2007).

²⁷ Vaak in de bronnen verkeerd getranscribeerd als *tele* (特勒), door verwarring tussen de karakters *le* (勒) en *qin* (勤).

²⁸ *Jin Tangshu* 194b: 5179; *Xin Tangshu* 215a: 6023.

²⁹ *Xin Tangshu* 215b: 6056. Er was volgens de Tang-geschiedenissen een vrij uitgebreid systeem van lagere ambten, die erfelijk waren. De titels *xielifa*, *tudun*, *sekin/sijin* en *tarkan/dagan* zijn bekend is uit de Chinese lijstjes van Turkse erfelijke titels.

³⁰ Shagalov in: Kuznetsov, *Katalog*, 87ff.

³¹ S. Stark, *Nomaden und sesshafte*. Zie voor graven met rijtuig 105ff en voor een overzichtskaart 463.

stonden echter al eeuwen bekend om hun bijzondere paarden. Het fokken van en de handel in paarden waren niet beperkt tot de noordelijke steppe of de nomadische cultuur in de steppe. De grenzen tussen 'een West-Turks Rijk' en lokale activiteiten beginnen te vervagen.

De munten tonen nog andere kenmerken van Turkse heersers. Zij waren vaak gekleed in kaftans en droegen hun haar lang over de schouders of waren getooid met conische hoofddeksels. Op een munt in Shash zien we man en vrouw in kleermakerszit. Hij is gekleed in een smalle kaftan, zijn haar hangt recht achter zijn schouders. Zij is gekleed in een wijde kaftan met een conisch/driehoekige haardracht. Op een andere munt staat een vrouw in wijde kaftan met conische hoofddracht half gebogen voor een ruiter te paard.³² Ook in Samarkand op de ambassadeursafbeelding³³ zijn Turken afgebeeld in lange kaftans met haar dat lang (gebonden) op hun rug naar beneden valt. Verder tonen ook de *ballbals* (stenen standbeelden die mensen uitbeelden) lange kaftans en conische hoofddeksels. Deze ballbals waren verspreid over het gehele machtsruim van de Turken en zo ook langs de Syr Darya, en in Fergana en Tojtepe.³⁴

Uit het voorgaande blijkt dat steden onderdeel uitmaakten van het West-Turkse Rijk, dat politieke legitimatie zeker niet exclusief gebonden was aan de steppe en duidelijk zichtbare sporen achtergelaten heeft langs de Syr Darya en in Semireche. Opvallend is dat uit de archeologie blijkt dat gedurende de heerschappij van de West-Turken verstedelijking plaatsvond.³⁵

---

³² Shagalov en Kuznetsov, *Katalog*, 75 en 87.

³³ Op een muurschildering in Afrasiab (Samarkand) brengen verschillende ambassadeurs giften aan een heerser. Op de andere wanden staan afbeeldingen die waarschijnlijk nieuwjaarsvieringen afbeelden in verschillende gebieden. Zie voor verschillende interpretaties bijvoorbeeld: M. Compareti en E. de la Vaissère ed., *Royal Naurūz in Samarkand. Proceedings of the Conference Held in Venice on the Pre-Islamic Paintings at Afrasiab* (Pisa en Roma 2006).

³⁴ Stark, *Die Alttürkenzeit*. Zie voor een beschrijving van de ballbals 109ff en voor een overzichtskaart 463.

³⁵ Deze verstedelijking wordt vaak gezien als een vorm van Sogdisch kolonialisme. De bloeiende handel van de Sogdiërs in samenwerking met een sterk Turks rijk versterkte waarschijnlijk handel en verstedelijking. We gaan dan echter uit van een ontwikkeling van buitenaf. De auteurs beschreven de ontwikkeling van binnenuit: grotere activiteit in de regio zelf, grotere vraag in de directe omgeving en daarmee een lokale ontwikkeling naar verstedelijking.

Verstedelijking

De ontwikkeling van steden langs de Syr Darya bevestigt het beeld uit historische bronnen dat steden ten tijde van het West-Turkse Rijk in deze omgeving centrale en strategische punten waren. De verstedelijking nam toe en de steden maakten een welvarende periode door. De ontwikkeling wekt niet de indruk van een stedelijke cultuur die zich bedreigd voelde door de nomaden. In tegendeel, we zien het aantal steden toenemen langs de wegen die Shash, Fergana en Semireche verbinden. Zo werden er ten noorden van Tashkent in de Iskem vallei steden bijgebouwd en bestaande steden groeiden of werden versterkt in deze periode. Langs de woestijn, tussen Benaket en Tashkent ontstond eveneens een reeks aan steden.³⁶ Ten oosten van Tashkent, langs de Agangeran Rivier, vinden we eveneens vele nieuwe nederzettingen, net als in het zuidwesten van Fergana rond Karabulak en Bishkek.³⁷ Hoewel in het zuidoosten van Fergana de meeste nederzettingen tegen de zesde eeuw verlaten waren, houdt dit echter geen verband met de West-Turken, want dit verval begon al in de vierde eeuw.³⁸ Het betekent echter wel dat we kunnen aannemen dat hier de verbindingen met de omgeving minder sterk waren.

Het patroon van stedelijke ontwikkeling in deze periode bevestigt de routebeschrijvingen van de Tang-Chinezen. Over het algemeen reisden zij vanaf het Issyk Kul Meer via Suyab, Talas, en Baishui naar Shash. De toename van steden toont vooral aan dat de contacten tussen Noord en Zuid en daarmee de contacten tussen verschillende geografische en ecologische gebieden toenamen.

De steden waren strategisch langs de routes gevestigd, met uitzicht over de rivier, vallei of steppes. Bovendien werden veel van de nederzettingen versterkt (of bestaande versterkingen verbeterd).³⁹ Slechts bij uitzondering kunnen deze versterkingen in verband gebracht worden met

---

³⁶ Y. F. Burjakov, *Genesis i etapy razvitiya gorodskoj kultury tashkentskogo oazisa* (Tashkent 1982); Y.F. Burjakov, *Kanka-Kharashket, Drevnosti I srednevekovej gorod Vostotsjnogo Maverannachra* (Tashkent 1990).

³⁷ M.E. Masson, *Achanganar: archeologo-topografitsjeskii otsjerk* (Tashkent 1953); G.A. Brykina, *Joego-zapadnaja Fergana v pervoj polovine I tysjatsjetelija nashej èry* (Moskou 1982) 15-16.

³⁸ B.B.X. Matbabaev en Z.Z. Mashrabov, *Drevnij I srednevekovej Andizjan, istoriko-archeologitsjeskoe issledovanije* (Tashkent 2011) 41; Brykina, *Jugo-zapadnaja Fergana*, 9-11.

³⁹ Burjakov, *Genesis*; J.F. Burjakov, *Istorijsjeskaja topografija drevnich gorodov Tashkentskogo oazisa* (Tashkent 1975).

vernietiging. Shashtepa is een belangrijk voorbeeld. Het voormalig fort werd na de vernietiging opgebouwd in een nieuwe traditie.⁴⁰ De steden hadden daarmee een centrale rol in het landschap en dat beeld bevestigt wat de verwijzingen in de teksten ons geven: dat men op steden was aangewezen voor het verzamelen van provisie en manschappen, maar ook dat de organisatie daarvan plaats vond. Versterkingen dienden niet alleen ter verdediging, maar vaak ook om de macht van de heerser, lokaal of van buiten de regio, aan de lokale bewoners en de nabije elite te tonen. Toch zijn er weinig tekenen van strijd.

Er is helaas niet voldoende opgegraven om een goed beeld te krijgen van de bezetting en functie van de steden. Slechts enkele sites en enkele aanwijzingen geven ons een beeld van verdere welvaart. In Balandtepa in Namangan, Fergana vinden we een rijke materiële cultuur voor deze periode.⁴¹ De begraafplaats Muntjaktepa in Fergana toont eveneens welvaart. Juwelen werden meegegeven en men werd begraven in zijden kleding.⁴² Kanka in het zuiden van Shash kwam tot bloei tijdens deze periode⁴³ en er ontstond een rijke ambachtswijk. In Kuva vinden we een uitgebreide buitenwijk met ruime huizen bij een boeddhistische tempel.⁴⁴

Conclusie

De gebruikelijke geschiedschrijving van de Syr Darya vallei wordt gekenmerkt door invallen. Keer op keer beschrijven de bronnen hoe heersers van buiten de regio dit gebied binnenvielen en hun wil oplegden. In de zevende eeuw waren het de nomadische West-Turken die tegenover de lokale agrarische bevolking kwamen te staan. Toch opent onze dichte lezing van deze bronnen in samenspraak met het archeologisch materiaal de mogelijkheid voor een alternatief beeld. De West-Turkse heersers maakten deel uit van de stedelijke samenleving in de Syr Darya en Semirech'e. Hun beleid was bovendien afhankelijk van een goede samenwerking met en de

---

⁴⁰ M.I. Filanovich, *Drevnjaja I srednevekovaja istorija Tashkenta v arkeologitsjeskich istotsjnijkach* (Tashkent 2010) 114-117.

⁴¹ B.Kh. Matbabaev, *Kistorii kultury Fergany v pochu rannego srednevekonja* (Tashkent 2009) 25.

⁴² B.Kh. Matbabaev, 'Odnotsjnye pogrebenija mogilnika Muntsjaktepa' in: *Istorija Material'noj Kul'tury Uz'bekistana* 27 (1996).

⁴³ Burjakov, *Topografija*.

⁴⁴ V.A. Bulatova, *Drevnjaja Kuva* (Tashkent 1972).

medwerking van steden, die in deze regio strategisch in het land lagen. Lokale machthebbers in deze steden kozen er dikwijls vrijwillig voor om met een nieuwe *kayan* samen te werken, en ze konden deze ook tegenwerken indien ze ontevreden waren over zijn beleid. Dit maakt de interacties tussen de steppe, stedelingen en agrariërs veel diverser dan een op basis van alleen een ecologische of economische tegenstelling.

Het Turkse Rijk kwam niet zomaar in isolement van de wijdere omgeving tot stand, noch waren de steden eilandjes in Centraal-Azië die constant bedreigd werden door steppenomaden. Beide vormen van samenleving ontwikkelden zich in dialoog en samenwerking met elkaar binnen de politieke organisatie die we kennen als het West-Turkse Rijk.